

El menhir de Mollet: una de les primeres estàtues?

Josep Bosch Argilagós*

El passat més d'abril, en unes obres practicades a Mollet del Vallès, en el centre mateix d'aquesta població, en el lloc anomenat pla de les Pruneres, es va descobrir, enterrat a uns 10 metres de la superfície actual, el que ha estat anomenat menhir de Mollet, un gran i llarg monòlit trobat estirat però que en algun moment del passat degué estar emplaçat dret¹. Tot i que no hi ha dubte de la seva gran rellevància, encara no ha estat suficientment estudiat, raó per la qual aquest escrit vol ser només una contribució al seu major coneixement i una aproximació al seu interès.

L'anàlisi de la seva composició geològica ha permès determinar que es tracta d'arcosa, una roca sedimentària formada a partir de l'erosió de roques granítiques, d'unes característiques litològiques que fan impossible que la seva àrea font es trobi a Mollet, fins on hagué de ser necessàriament portada des d'alguna de les seves possibles àrees font². Mesura 4,90 m de

llargada, 68 cm d'amplada i 110 cm de fondària, unes dimensions que li atorguen una clara monumentalitat. Un cop efectuada una acurada neteja per part de restauradors³, s'hi poden observar un conjunt de gravats curvilinis i rectilinis que formen un motiu o uns motius que per ara resulten enigmàtics, en un costat, i un rostre humà en relleu clarament representat, en el costat oposat.

A Catalunya, i més concretament al Baix Vallès, es coneixien ja altres menhirs: la Pedra Llarga de Palau-solità i Plegamans, la pedra Serrada de Parets, la Pedra de Llinars de Montmeló i el Menhir de Castellruf de Santa Maria de Martorelles, els dos últims també amb gravats. Es tracta de monòlits, no tan grans com el de Mollet, sotmesos a una manufactura senzilla i traslladats fins al seu emplaçament en una cronologia que amb dubtes se situava en un neolític final i pels quals s'han proposat diferents interpretacions, com la que els considera fites o delimitacions

101

* Conservador del Museu de Gavà. jbosch@aj-gava.cat

1. Posteriorment a la descoberta, l'empresa d'arqueologia Estrats efectuà, per encàrrec de l'Ajuntament de Mollet i a instància del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, una intervenció en el lloc de la troballa, dirigida per l'arqueòleg Pablo Martínez, que no aportà altres restes de l'època a la que deu correspondre el menhir, però amb la que s'espera poder efectuar una reconstrucció del paleopaisatge on degué estar emplaçat el menhir.
2. L'estudi geològic ha estat efectuat per Pilar Giráldez, Lorena Merino i Màrius Vendrell, del Grup de Recerca Aplicada al Patrimoni Històric del Departament de Cristal·lografia i Mineralogia de la Universitat de Barcelona, gràcies al conveni existent entre aquesta Universitat i el Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya.
3. Després de la seva descoberta, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya traslladà el menhir al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya a Sant Cugat del Vallès, per tal de que fossin efectuats els treballs de neteja i restauració necessaris, sota la direcció de la restauradora del mateix centre la Sra. Àngels Jorba.

El menhir de Mollet, al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya a Sant Cugat del Vallès, on es traslladà per al seu estudi.

102

territorials o la que hi veu representacions humanes⁴.

Amb la descoberta del menhir de Mollet, les coses han canviat substancialment. En primer lloc, el seu caràcter antropomorf reconegut sense equívoc,

confirma que els menhirs podien representar éssers humans, en alguns casos constituint veritables estàtues menhirs. En segon lloc, aporta nous arguments per a la cronologia del neolític final dels menhirs vallesans. El menhir de Mollet, en conjunt, no té paral·lels; sí que en té, però, la forma de representar el rostre humà, amb el nas i les celles o arcades supraciliars que formen un motiu en T, amb els extrems laterals perllongats cap a baix i que enquadren els ulls. Una representació del rostre humà similar es troba sobre dues esteles prehistòriques de la península Ibèrica, la del *concelho* de Moncorvo, al nord de Portugal⁵, i la d'Asquerosa, a Granada⁶; però és al Migdia francès on sobretot abunden els seus paral·lels i on diferents arguments fan situar aquesta forma de representar el rostre humà en el neolític final (aproximadament entre el 3000 i el 2500 aC)⁷. En tercer lloc, amb el menhir de Mollet, Catalunya se situa entre aquelles regions d'Europa on van tenir lloc els primers assaigs d'estatuària: com la del vessant atlàntic de la península Ibèrica, el Migdia francès, la part central dels Alps, la regió de La Spezia a la Ligúria, o com les illes de Sardenya i de Còr-

4. Existeixen diferents estudis publicats sobre els menhirs vallesans:

- Josep Bosch. *La Pedra Serrada o Pedra del Diable*, Estudis Locals, 2, Ajuntament de Parets del Vallès, 1988.

- Ignasi Cantarell. *La pedra de Llinàs*. Centre d'Estudis de Montmeló, Butlletí n. 1, setembre, 1996, pp. 1-6.

- Miquel Cura. «La Pedra de Llinàs»: un menhir, una estela o una fita de terme (Montmeló, Vallès-Oriental, Catalunya), *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló*, Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques, Diputació de Castelló, 2002-2003, pp. 135-139.

- Enric Carreras, Josep Tarrús i Pere Gay. Tres menhirs amb gravats entre l'Alt Empordà i el Vallès Oriental, *Roches ornées roches dressées. Aux sources des arts et des mythes, les hommes et leur terre en Pyrénées de l'est*. Actes du Colloque em Hommage à Jean Abélanet, Association Archéologique des Pyrénées-Orientales, Presses Universitaires de Perpignan, 2005, pp. 157-163.

5. Vítor et Susana Oliveira Jorge: Statues-menhirs et stèles du nord du Portugal, a *Les représentations humaines du Néolithique à l'Âge du Fer*, actes du 115e congrès national des sociétés savantes, Avignon, 1990, Paris, éditions du C.T.H.S., 1993, pp. 29-43.

6. MartínAlmagro-Gorbea: Les stèles antropomorfes de la Péninsule Ibérique, a *Les représentations humaines du Néolithique à l'Âge du Fer*, actes du 115e Congrès national des sociétés savantes, Avignon, 1990, Paris, éditions du C.T.H.S., 1993, pp. 123-139.

7. André D'Anna, Stéphane Renault et alii: *Stèles antropomorphes néolithiques de Provence*. Catalogue du Musée Calvet d'Avignon, Établissement public Calvet, Avignon, 2004, p. 8.

sega⁸. Finalment, el menhir de Mollet, juntament amb d'altres troballes arqueològiques anteriors, permetrà conèixer millor el neolític final en el qual l'hem datat i, molt probablement, ens obligarà a reconsiderar la idea que de vegades ens fem d'ell, quan l'hem vist com una etapa de decadència d'un neolític mitjà anterior, considerat «l'edat d'or» del neolític català. És molt probable que això no hagués estat així i que el neolític final hagués estat una fase en la qual es van perfilar les bases de grans canvis, entre els que destaquen els socials. Durant el neolític final es degué posar punt final a una organització social igualitària, heretada del paleolític, i s'inicià una nova era, amb una organització social cada cop més complexa i amb majors desigualtats.

Relacionat amb això últim es troba el significat que en general es pot donar a les esteles i estàtues menhirs prehistòriques. Estem potser davant dels primers assaigs d'estatuària religiosa a Occident?, com deia fa més de vint anys Jean Abélanet, l'especialista en art prehistòric rossellonès, en una sugge-

rent obra titulada *Signes sense paraules*. O estem, en canvi, davant de les primeres representacions de persones poderoses, amb un rang o estatus superior al d'altres? tal com ens pot fer pensar la indiscutible monumentalitat del menhir de Mollet, que potser va ser l'expressió territorial d'un poder que volia mantenir-se en el temps. No ho sabem, però, per què no de totes dues coses alhora? No oblidem que la història antiga i l'antropologia cultural ens donen a conèixer una diversitat de societats, amb expressions d'un poder incipient, on es confonen l'espiritual i el terrenal, el religiós i el polític. Destaquem, per últim, que un monument com el menhir de Mollet té per a nosaltres el valor de traslladar-nos al que van poder ser els orígens d'un fet, tan present en la gran majoria de les societats humanes actuals, com són les desigualtats socials. Un fet, però, que almenys a l'occident europeu només s'ha donat en els darrers 5.000 anys dels 38.000 de l'existència de la nostra espècie –l'*homo sapiens sapiens*– i que, per tant, no ha de ser vist com a inevitable en l'existència humana.

8. André D'Anna, Stéphane Renault et alii: *Stèles antropomorphes néolithiques de Provence*. Catalogue du Musée Calvet d'Avignon, Établissement public Calvet, Avignon, 2004, pp. 84 i següents.